

RAPORT Z PRZPROWADZONEGO BADANIA ANKIETOWEGO DOTYCZĄCEGO EFEKTU PROGRAMU DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH PT.: „MOJE BIESZCZADY”

Wstęp

Program „Moje Bieszczady” realizowany jest przez Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny Bieszczadzkiego Parku Narodowego od 2000 roku. Uczestniczy w nim corocznie 400 - 500 uczniów z ok. 25 bieszczadzkich szkół podstawowych. Uczniowie pracując indywidualnie i zespołowo, samodzielnie i pod opieką nauczyciela, poznają najbliższe otoczenie szkoły i domu (walory bieszczadzkiej przyrody, historię i geografę regionu, tradycję, zjawiska klimatyczne itp.), korzystając z pakietów zadań na cztery pory roku, wydanych przez Bieszczadzki Park Narodowy ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko (Szary i in. 2010).

Program „Moje Bieszczady” przeznaczony jest dla uczniów szkół podstawowych (klasy 4-6) i ma na celu:

- rozwijanie zainteresowań przyrodniczych, historycznych i kulturowych dotyczących regionu,
- uwrażliwianie na piękno przyrody i wyrabianie właściwego do niej stosunku,
- kształtowanie poczucia jedności ze środowiskiem przyrodniczym i społeczno-kulturowym poprzez podejmowanie działań na rzecz środowiska.

W 2002 roku przeprowadzono badanie wpływu programu „Moje Bieszczady” na świadomość ekologiczną uczniów bieszczadzkich szkół podstawowych (Szary 2003). W roku szkolnym: 2010/11, na zlecenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego przeprowadzono badanie ankietowe dotyczące efektu programu dla uczniów szkół podstawowych pt. „Moje Bieszczady”, które sfinansowano ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko.

Metody

Ankiety w formie testu przygotowano w oparciu o treści zawarte w pakietach zadań „Moje Bieszczady”. Badanie przeprowadzono dwukrotnie. Na początku XII edycji programu „Moje Bieszczady” (październik-listopad 2010 r.) przeprowadzono test w celu sprawdzenia stanu wiedzy posiadanej uczniów przystępujących do udziału w programie. Test powtórzono na zakończenie tej samej edycji (czerwiec 2011 r.) w celu oceny wiedzy nabytej w wyniku realizacji programu.

W pierwszym etapie badania wzięło udział 293 uczniów z 23 szkół podstawowych, w drugim etapie – 299 uczniów z 24 szkół podstawowych. W badaniu uczestniczyli uczniowie ze szkół podstawowych w Baligrodzie, Besku, Bóbrce, Bukowcu, Czarnej, Czaszynie, Hoszowie, Komańczy, Krościenku, Lesku, Lutowiskach, Manastercu, Mchawie, Mokrem, Nowym Łupkowie, Olszanicy, Porażu, Prusieku, Rzepedzi, Ustrzykach Dolnych Nr 2 (dwie grupy), Wańkowej, Zagórz Nr1, Zagórz Nr 2, Zahutyńiu.

22 szkoły uczestniczyły w obu etapach badania, 1 szkoła tylko w I etapie (Bóbrka), 2 szkoły tylko w II etapie (Ustrzyki Dolne - druga grupa, Zagórz Nr 2). W grupach liczących do 15 uczniów w badaniu uczestniczyli wszyscy uczestnicy programu. W grupach liczniejszych

niż 15 osób w badaniu uczestniczyło 15 osób, ze wskazaniem, by ankietę wypełniały te same osoby w obu etapach badania.

Uczestnicy programu „Moje Bieszczady” wypełniali ankiety w szkole, pod nadzorem nauczyciela, zakreślając jedną spośród 3 (4) odpowiedzi (pytania 1-17) lub uzupełniając zdania (pytania 18-20). Przeanalizowano 592 ankiety (293 ankiety w I etapie i 299 ankiet w II etapie). Badanie objęło:

- identyfikację uczestników XII edycji programu „Moje Bieszczady” (wiek, płeć, który raz uczestniczy w programie, ocenę z przyrody w poprzednim semestrze)- 4 pytania testowe,
- wpływ programu „Moje Bieszczady” na sposób spędzania wolnego czasu – 1 pytanie testowe,
- wpływ programu „Moje Bieszczady” na stosunek do przyrody – 1 pytanie testowe,
- wpływ programu „Moje Bieszczady” na poziom wiedzy przyrodniczej (pytania w oparciu o zakres treści zawartych w pakietach ćwiczeń „Moje Bieszczady”) – 14 pytań (w tym 11 pytań w formie testu jednokrotnego wyboru oraz 3 pytania w formie uzupełniania zdań).

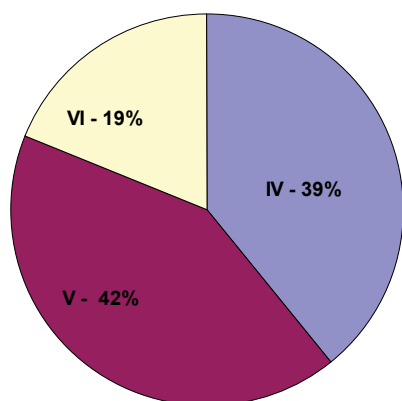
Wyniki

Identyfikacja uczestników programu „Moje Bieszczady”.

Na podstawie przeprowadzonego testu dokonano identyfikacji uczestników XII edycji programu „Moje Bieszczady”. Określono wiek uczestników programu, płeć, ocenę z przyrody oraz liczbę uczniów uczestniczących w programie 1, 2 i 3 razy.

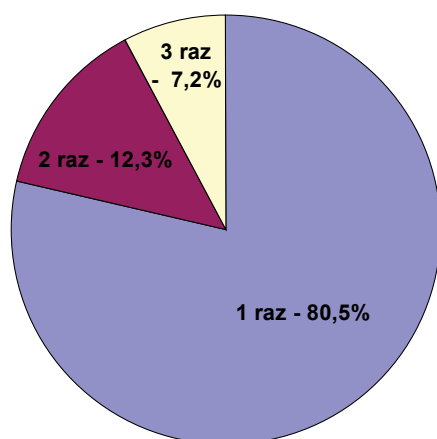
W XII edycji programu „Moje Bieszczady” najliczniej wzięli udział uczniowie klas V (42%) i IV (39%), najmniej licznie – uczniowie klas VI (19%) (ryc. 1).

Ryc. 1. Procentowy udział uczniów z poszczególnych klas.

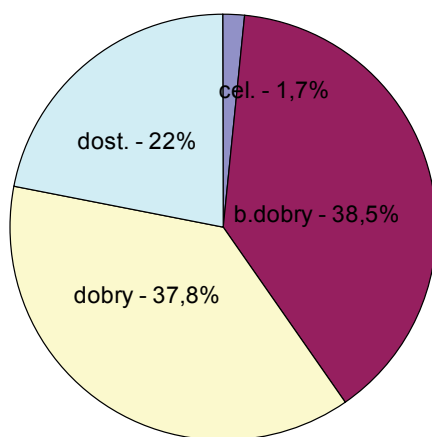
Uczestnicy badania brali udział w programie „Moje Bieszczady” przeważnie po raz pierwszy (80,5%), rzadko – po raz drugi (12,3%), sporadycznie - 3 razy (7,2%) (ryc. 2).

Ryc. 1. Procentowy udział uczniów biorących udział w programie 1 lub kolejny raz .

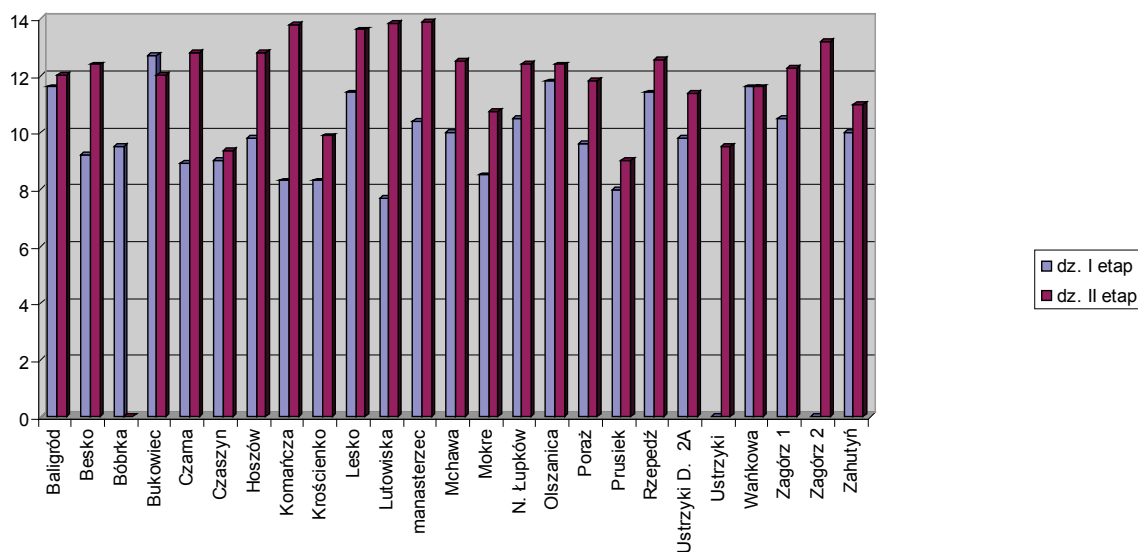
Najczęściej w programie uczestniczyli uczniowie, którzy na półroczu otrzymali z przyrody ocenę bardzo dobrą (38,5 % uczniów) i dobrą (37,8% uczniów), rzadziej ocenę dostateczną lub niższą (22% uczniów). Ocenę celującą z przyrody otrzymało 1,7% ankietowanych uczniów (ryc. 3). Uczniowie, którzy na półroczu otrzymali ocenę dostateczną i niższą (66 osób) uzyskali średnio 11,4 pkt. w teście końcowym - tylko o 0,8 pkt niższą od średniej dla wszystkich uczestników. Nie można było porównać ocen uczestników programu w I etapie badania ze względu na to, że 39% spośród nich otrzymała na koniec III klasy ocenę opisową.

Ryc. 2. Procentowy udział uczniów z poszczególnymi ocenami z przyrody.

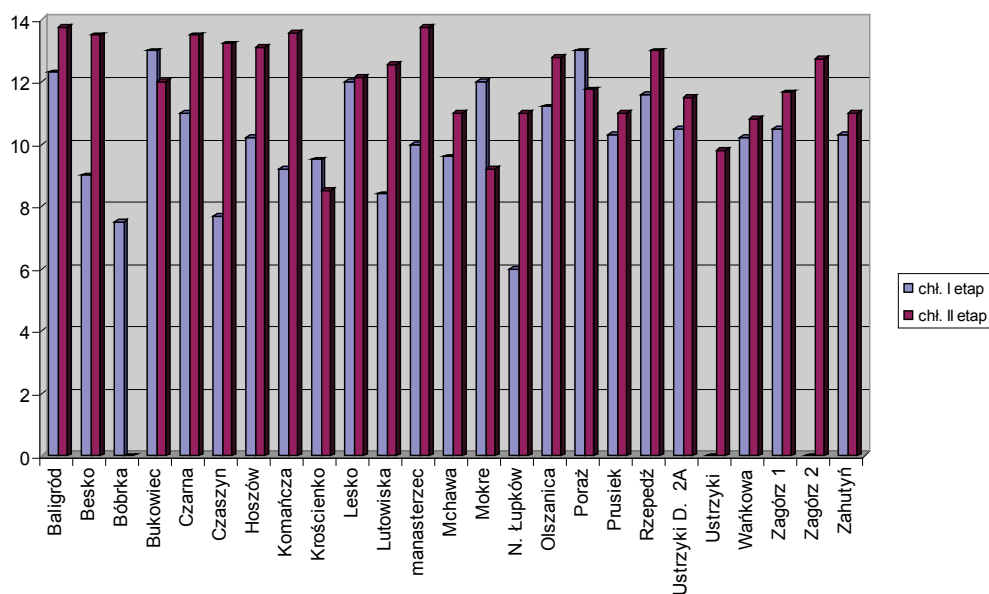

Dziewczynki stanowiły 57 % uczestników programu, chłopcy – 43 %. Chłopcy osiągnęli lepsze wyniki od dziewcząt w I etapie badań w 14 szkołach, w 8 szkołach – słabsze w 1 szkole – takie same. W drugim etapie badań dziewczynki osiągnęły lepsze wyniki od chłopców w 11 szkołach, w 9 szkołach – słabsze, w 2 szkołach – takie same. W 20 szkołach, spośród 22, dziewczynki znacząco podniosły swoje wyniki (ryc. 4), zaś chłopcy podnieśli swoje wyniki w 18 szkołach spośród 22 (ryc. 5).

Ryc. 4. Średnia punktów dziewcząt w poszczególnych szkołach

Ryc. 5. Średnia punktów chłopców w poszczególnych szkołach

Wpływ programu „Moje Bieszczady” na sposób spędzania wolnego czasu

Uczniowie określili sposób spędzania wolnego czasu odpowiadając na pytanie:
*Wyobraź sobie, że w przyszłym tygodniu będzie dodatkowy dzień wolny od zajęć szkolnych.
 Jak najchętniej spędziłbyś ten dzień?*

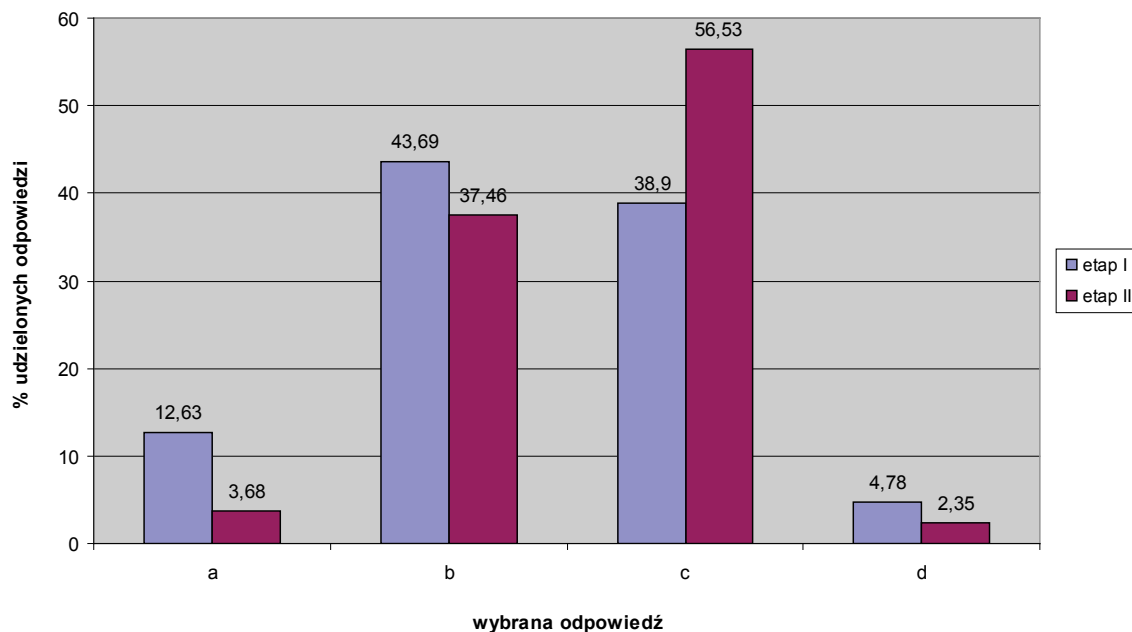
- Oglądałbym filmy, grał w gry komputerowe lub surfował w Internecie,
- Bawiłbym się lub grał z kolegami (koleżankami) na świeżym powietrzu.
- Poszedłbym na wycieczkę w góry, do lasu lub na tąkę obserwować przyrodę.
- Czytałbym książkę lub czasopisma młodzieżowe.

Odpowiedzi te prezentowały 4 sposoby spędzania wolnego czasu, określone jako:

- bierny z ukierunkowaniem na media ,
- aktywny z ukierunkowaniem na zabawę ,

- c) aktywny z ukierunkowaniem na poznawanie przyrody,
- d) bierny z ukierunkowaniem na czytelnictwo.

Ryc. 6. Sposób spędzania wolnego czasu

Wybór odpowiedzi „a” lub „d” odpowiadał biernemu sposobowi spędzania wolnego czasu, zaś wybór odpowiedzi „b” lub „c” odpowiadał aktywnemu sposobowi spędzania wolnego czasu. Preferowaną odpowiedzią wśród uczestników na początku programu był punkt „b” zaś na zakończenie programu - punkt „c”, wyrażający aktywne i ściśle ukierunkowane formy obcowania z przyrodą. Wśród uczestników programu „Moje Bieszczady” wzrósł procent dzieci preferujących aktywny sposób spędzania wolnego czasu: z 82,6% do 93,99 % natomiast spadł procent dzieci preferujących bierny sposób spędzania wolnego czasu: z 17,4% do 5,9%. W II etapie badania zaobserwowano również znaczny wzrost uczniów preferujących aktywny sposób spędzania wolnego czasu z ukierunkowaniem na poznawanie przyrody (odpowieź: „c” – wzrost o 17,6 %). Odpowiedzi: „a”, „b” i „d” wybrało procentowo mniej uczniów w porównaniu z I etapem badania (ryc. 6)

Wpływ programu „Moje Bieszczady” na stosunek do przyrody

Swój stosunek do otaczającej przyrody uczniowie wyrazili udzielając odpowiedzi na postawiony problem:

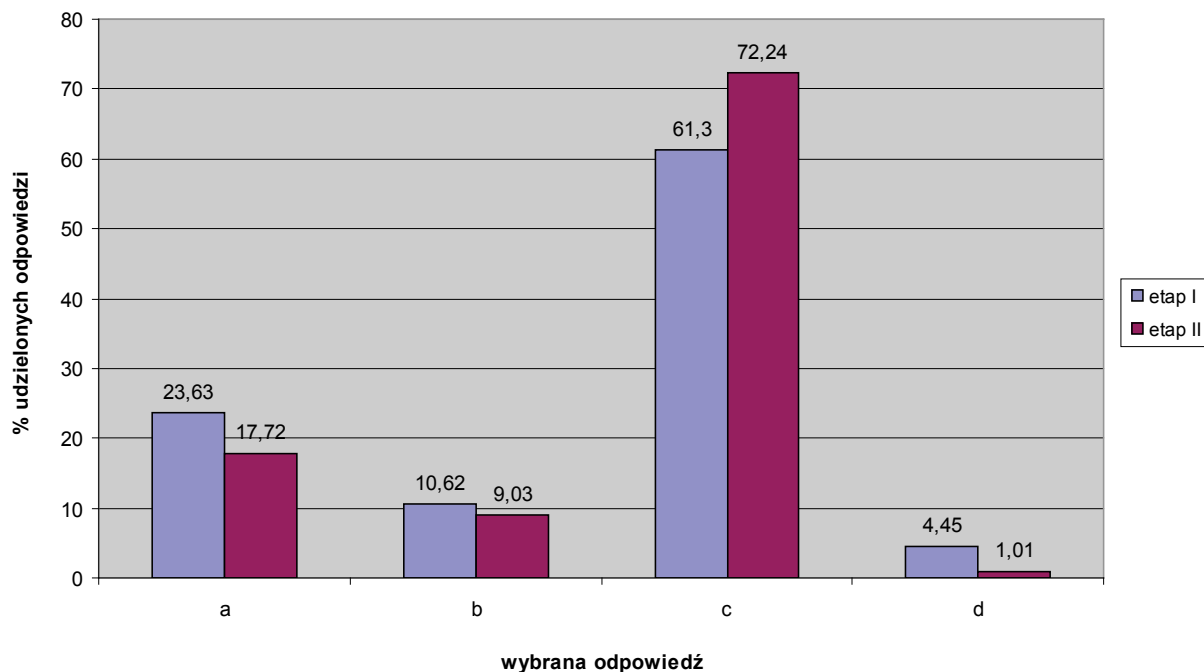
Wyobraź sobie, że niedaleko Twojego domu zaplanowano budowę kompleksu hurtowni (magazynów). W związku z tym wycięto las i osuszono mokradła pod lasem. Co Ty na to?

- a) *Smutno mi, bo straciłem miejsce do ciekawych wycieczek i obserwowania przyrody.*
- b) *Szkoda, bo nie będę miał gdzie zbierać grzybów, jagód i malin.*
- c) *Jest mi przykro, że wiele leśnych gatunków zwierząt straciło swój „dom”, a płazy nie będą miały gdzie rozmnażać się.*
- d) *Uważam, że mokradła trzeba osuszać, ale lasu mi szkoda.*

Odpowiedzi te prezentowały stosunek uczniów do przyrody określony jako:

- a) pozytywny
- b) konsumpcyjny
- c) emocjonalny
- d) negatywny

Ryc. 7. Stosunek do przyrody

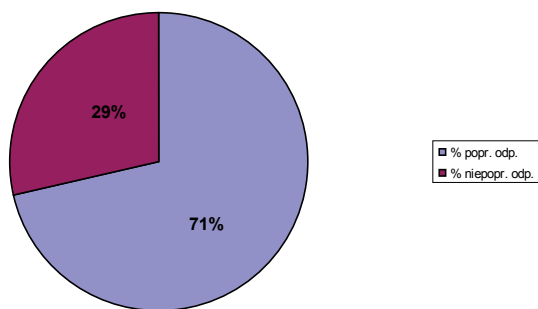

Emocjonalny stosunek do przyrody ujawnił się wyraźnie wśród uczestników programu, na co wskazuje wysoki procent uczniów wybierających odpowiedź „c” już w I etapie (61,3%). W II etapie zaobserwowano wzrost tego wskaźnika o 10,9%. Spadła liczba uczniów o negatywnym nastawieniu do przyrody (wzrost wiedzy ekologicznej) z 4,5 % do 1% oraz konsumpcyjnym traktowaniu przyrody - z 10,6% do 9%. 5,9 % uczniów prezentujący pozytywny stosunek do przyrody, w II etapie wybrało odpowiedź „c” oznaczającą emocjonalny stosunek do przyrody. (ryc. 7)

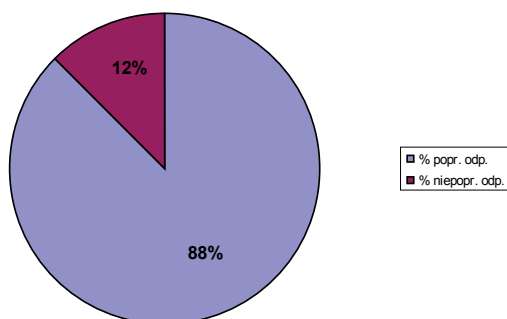
Wpływ programu „Moje Bieszczady” na poziom wiedzy przyrodniczej

Do określenia wpływu uczestnictwa w programie na poziom wiedzy posłużyło 14 pytań sprawdzających, które dotyczyły: 2 flory (pytania nr: VII i VIII), 3 fauny (pytania nr: IX-XI), 2 zjawisk przyrodniczych (pytania nr: XIII i XIV), 1 ekologii (pytanie nr XVI), 1 geografii regionu (pytanie nr: XVIII), 2 historii i tradycji lokalnej (pytanie nr: XII i XV), 3 ochrony przyrody (pytania nr: XVII, XIX, XX). Maksymalnie można było uzyskać 14 pkt. Średnia punktów uzyskanych przez uczestników programu w pierwszym etapie badania wyniosła 10 pkt. (71,4% poprawnych odpowiedzi), w drugim etapie – 12, 2 pkt. (87,53% poprawnych odpowiedzi) (ryc. 8,9). Uczniowie biorący udział w programie podnieśli swój poziom wiedzy średnio o 2,2 %.

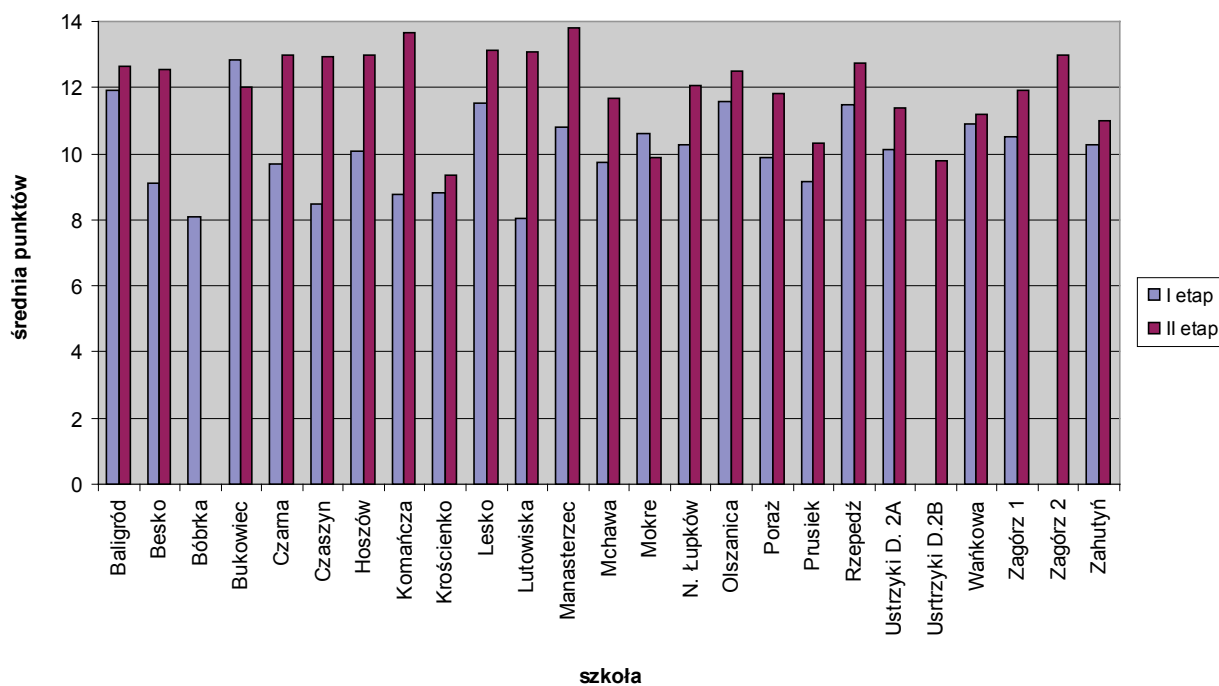
Ryc. 8. Procent poprawnych i niepoprawnych odpowiedzi – etap I

Ryc. 9. Procent poprawnych i niepoprawnych odpowiedzi – etap II

Ryc. 10. Średnia punktów dla poszczególnych szkół (max. 14)

We wszystkich szkołach stwierdzono wzrost średniej punktów uzyskanej przez uczniów w II etapie badania w porównaniu z I etapem badania (ryc. 10). Wyjątek stanowi szkoła z Bukowca (3 -klasowa), w której do udziału w programie przystąpiły próbnie młodsze dzieci niż zaleca regulamin programu „Moje Bieszczady”. W drugim etapie badania, na wszystkie zadane pytania uzyskano więcej poprawnych odpowiedzi niż w etapie pierwszym (ryc. 11). W pierwszym etapie badania najstąbiej wypadły 4 pytania (poniżej 60 % poprawnych odpowiedzi). Dotyczyły one następujących zagadnień:

- Rozpoznawanie zwierząt żyjących w oczku wodnym (IX),
- Wykorzystania listków młodego żyta w tradycji ludowej (XII),
- Określenia struktury gwiazdki śniegowej (liczba ramion) (XIII),
- Znajomości nazwy i położenia Magurskiego Parku Narodowego (XX) .

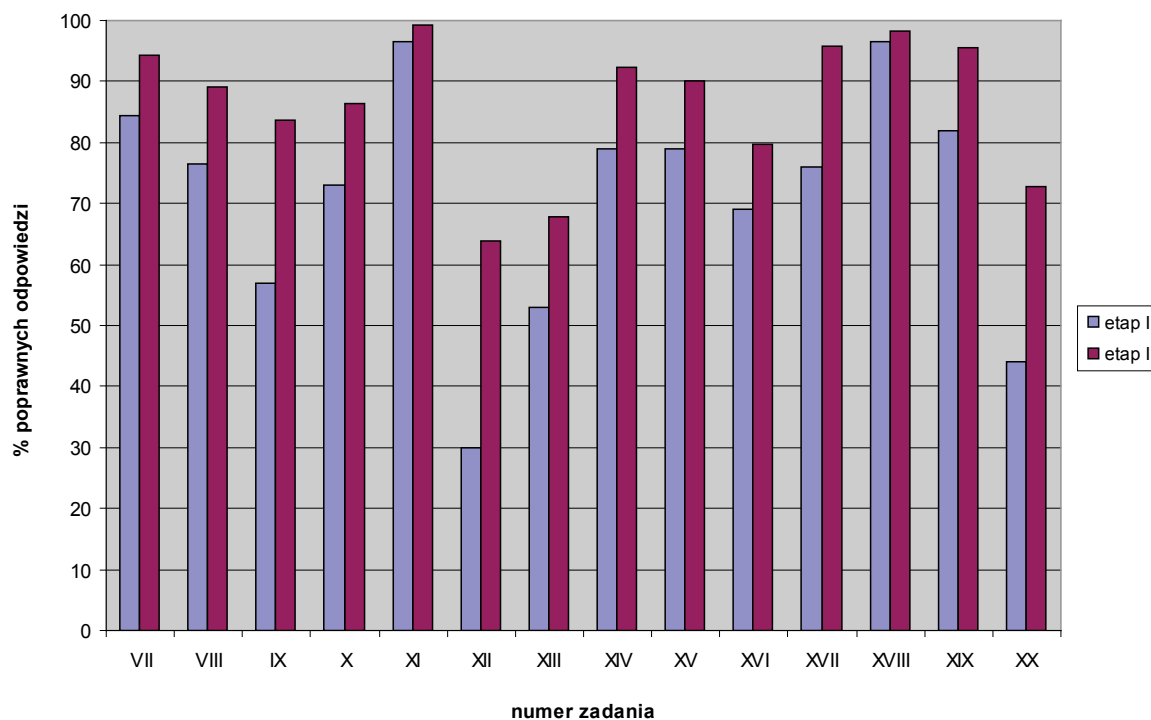
W drugim etapie badania stwierdzono znaczną poprawę znajomości tych zagadnień (powyżej 60, 70 i 80 % poprawnych odpowiedzi).

Najmniej trudności sprawiły uczniom następujące zagadnienia:

- Rozpoznawanie drzew po liściach i owocach (VII)
- Znajomość zwierząt zapadających w sen zimowy (XI)
- Znajomość nazwy województwa (XVIII)
- Znajomość nazwy i położenia Bieszczadzkiego Parku Narodowego (XIX)

W obu etapach badania na te pytania prawidłowo odpowiedziało ponad 80 – 90% uczniów (ryc. 11).

Ryc. 11. Procent poprawnych odpowiedzi udzielonych na poszczególne pytania

Z przeprowadzonych badań wynika, że program „Moje Bieszczady” najlepsze efekty przynosi w grupie uczniów, którzy poraz pierwszy uczestniczą w programie – wzrost średnio o 2,27 pkt. Kolejny rok uczestnictwa nie wpływa znacząco na wzrost tego wskaźnika – wzrost poziomu wiedzy o 1,61 pkt.

Podsumowanie i wnioski

1. W programie „Moje Bieszczady” najliczniej biorą udział uczniowie klas V i IV, którzy uczestniczą w nim po raz pierwszy. Większość uczestników wykazuje zainteresowania przyrodnicze o czym świadczą ocena dobra lub bardzo dobra z przyrody. Liczniej uczestniczą w programie dziewczynki niż chłopcy.
2. Na podstawie analizy przeprowadzonego testu można wnioskować, iż program „Moje Bieszczady” w znacznym stopniu wpływa na wzrost świadomości ekologicznej młodzieży.
3. Program „Moje Bieszczady” znacznie podnosi poziom wiedzy przyrodniczej, historycznej i kulturowej, dotyczącej regionu. Już jednokrotne uczestnictwo daje wysokie efekty edukacyjne. Powtórny udział wpływa na utrwalenie opanowanego materiału.
4. Uczestnicy kończący program wykazali się dużą wrażliwością na problematykę przyrodniczą. Zdecydowanie rzadziej w przyrodzie dostrzegają tylko jej doraźne i praktyczne korzyści niż na początku programu. Czas wolny spędzają na wolnym powietrzu, głównie na wycieczkach i obserwacjach przyrodniczych. Można przypuszczać, że pozytywne nastawienie emocjonalne do przyrody jest wynikiem osobistych zainteresowań uczniów, a program „Moje Bieszczady” wpływa na jego pogłębienie.
5. Analiza korelacji między wynikami testu a wiedzą szkolną nasuwa wnioski, że program daje wymierne efekty niezależnie od zdolności ucznia i jest tym samym doskonałym uzupełnieniem nauczania i wychowania realizowanego przez szkołę.
6. Przeprowadzony test jest potwierdzeniem wcześniejszych badań efektywności programów ekologicznych prowadzonych przez Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny BdPN (Smotryś 1997, Szary 2003).

Literatura

- Smotryś J. 1998. Ocena programu edukacji ekologicznej pt. „Zachowamy piękno i walory przyrodnicze Bieszczadów” prowadzonego przez Bieszczadzki Park Narodowy w szkołach podstawowych regionu. Roczniki Bieszczadzkie 5: 211-224.
- Szary B. 2002. „Moje Bieszczady” – program edukacji ekologicznej dla uczniów bieszczadzkich szkół podstawowych. Roczniki Bieszczadzkie 10: 433-436.
- Szary B. 2003. Wpływ programu „Moje Bieszczady” na świadomość ekologiczną uczniów bieszczadzkich szkół podstawowych. Roczniki Bieszczadzkie 11: 231-238.
- Szary B. 2010. „Moje Bieszczady” – X lat programu edukacji ekologicznej. Roczniki Bieszczadzkie 18: 287-294.
- Szary B., Ćwikowska B., Ćwikowski C., Holly G., Winnicki T. 2010. Pakiet zadań dla uczniów szkół podstawowych „Moje Bieszczady”.

Załączniki

Dokumentacja fotograficzna z przeprowadzonego badania w wybranych szkołach:

- I etap (październik – grudzień 2010 r.) – Szkoła Podstawowa w Czarnej, Baligrodzie, Besku, Lesku, Krościenku, Nowym Łupkowie i Porażu.
- II etap (czerwiec 2011 r.) - Szkoła Podstawowa w Hoszowie, Komańczy, Krościenku, Lutowiskach, Mchawie, Olszanicy i Wańkowej.